

Samenwerken met het oog op onze jeugd

1 Een stoet van veranderingen

In het onderwijs en het sociale domein spelen meerdere grote veranderingen rondom de Nederlandse jeugd.

In 2014 ging passend onderwijs van start. Het gaat hier om een grootschalige verandering van het Nederlandse onderwijs met een forse ambitie: Alle kinderen verdienen een passende plek in het onderwijs, ook diegenen voor wie dat niet vanzelfsprekend lijkt te zijn.

Passend onderwijs heeft grote gevolgen voor de onderwijsstructuur, het onderwijsbeleid en de financiële kaders en spelregels. Van samenwerkingsverbanden passend onderwijs en scholen, zowel regulier als speciaal, wordt een andere aanpak gevraagd van – vooral – die leerlingen waarvoor het realiseren van passend onderwijs een extra uitdaging met zich meebrengt. Een dekkend ondersteuningsaanbod wordt verwacht, dat passende plaatsen biedt aan alle leerlingen, aansluitend op hun ontwikkelingsperspectieven. Verzuim, voortijdig schoolverlaten, thuiszitten en het verlaten van het onderwijs zonder diploma of arbeidskwalificatie, zijn uit den boze. Alles dient op alles te worden gezet om dit te voorkomen.

Passend onderwijs is niet de enige grootschalige verandering in Nederland. Er verandert ook veel in het sociale domein (welzijn, jeugdhulp, participatie en gezondheid). De bekendste veranderingen zijn de decentralisatie van taken van de AWBZ naar de WMO (met ondersteuning als spil), de overheveling van de jeugdzorg van provincie naar gemeente en de invoering van de participatiewet. De veranderingen zijn echter nog omvangrijker. In deze grote en complexe herziening van het sociale domein gaat het ook nog om gezondheid, en armoede & schulden. Al deze veranderingen zijn in de kern gericht op het bevorderen van 'meedoen naar vermogen'. Voor wat betreft de doelgroep jeugd is het uitgangspunt dat veilig, positief en gezond opgroeien de basis legt voor een volwaardig en actief burgerschap, aansluitend op ieders talenten.

Deze veranderingen brengen voor gemeenten omvangrijke nieuwe taken en bevoegdheden met zich mee. Zij staan voor de uitdaging er voor zorg

te dragen dat er een stevig fundament in het sociale domein ontstaat. In dit streven zijn de leidende principes:

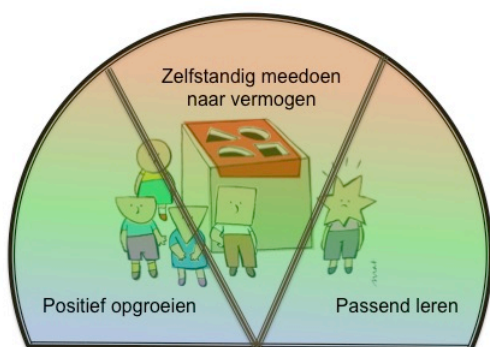
- één burger, één gezin, één kind, één plan;
- eigen verantwoordelijkheid en kracht van de burger staan voorop;
- participatie en ondersteuning zoveel mogelijk dicht bij huis regelen;
- méér doen met minder.

Gemeenten richten zich daarbij op de volledige levensloop van de burger: van kind en jeugdige tot en met volwassene. Veilig, positief en gezond opgegroeide kinderen, ontwikkelen zich immers tot volwaardig participerende burgers. En dat heeft direct invloed op de kwaliteit van de samenleving en – als afgeleide daarvan – de middelen waarover gemeenten beschikken. Burgers die niet meedoen, ondersteuning nodig hebben, of bijvoorbeeld de lokale veiligheid in gevaar brengen, doen immers structureel een beroep op de beschikbare middelen. Als partners van de gemeenten vervullen de maatschappelijke organisaties in het sociale domein, zoals welzijns- en zorgorganisaties of jeugdhulpverlening, hierbij een grote en onmisbare rol.

2 Bundeling van krachten noodzaak

Gemeenten, de maatschappelijke organisaties in het sociale domein, samenwerkingsverbanden in het onderwijs en scholen, worden door deze veranderingen – meer dan ooit – belangrijke partners van elkaar. Weliswaar met verschillende taken en verantwoordelijkheden, maar met een gezamenlijk doel. Zij hebben elkaar nodig om de jonge burger te begeleiden naar een volwaardige plaats in de samenleving. Het is daarom onvermijdelijk dat zij elkaar gaan vinden als partners. Met als gevolg een nadrukkelijke herpositionering van ieder van hen: van autonoom en leidend op het eigen terrein naar één van de partners in een multidisciplinair team met gedeelde autonomie en een gedeelde opdracht die het eigen terrein overstijgt. Het gaat er immers om mogelijk te maken dat kinderen en jeugdigen veilig, positief en gezond opgroeien tot naar vermogen in de Nederlandse samenleving participerende burgers.

De wetgeving rondom passend onderwijs, jeugd, zorg en participatie en de veranderingen die hiervan het gevolg zijn, komen in deze herpositionering bij elkaar.

Figuur 1. Het gevraagde bredere blikveld

3 Gevolgen voor professionals

Deze herpositionering heeft vijf belangrijke en uitdagende gevolgen voor het gedrag van alle betrokken professionals. Van hen wordt gevraagd om:

- multifocaal te kijken;
- samen te werken in multidisciplinaire teams;
- in drie windrichtingen te kijken;
- aandacht te hebben voor het systeem;
- te kunnen oppakken en loslaten.

3.1 Multifocaal kijken

Van de professionals in onderwijs, sociaal domein en gemeenten wordt gevraagd breder naar kinderen en jeugdigen te kijken. Niet alleen met het oog op bijvoorbeeld onderwijs, maar met aandacht voor alle factoren die veilig en positief opvoeden kunnen belemmeren of bevorderen. De werelden van onderwijs, welzijn, (jeugd)zorg en participatie ontmoeten elkaar hier. Het blikveld van de specialist wordt ingewisseld voor dat van de generalist. Dit betekent dat van de specialisten in onderwijs, welzijn, (jeugd)zorg en participatie wordt gevraagd oog te hebben voor de signalen van alle (individuele, sociale en maatschappelijke) problematieken ongeacht de oorsprong die deze hebben. Thuis? In de buurt of de wijk? Op school?

Dit geldt nog het sterkst voor diegenen die kinderen op vroege leeftijd ontmoeten, zoals bij het consultatiebureau, de huisarts de voorschoolse- of kinderopvang, de welzijns- of maatschappelijk werker in de buurt en – niet in de laatste plaats - het basisonderwijs. Het gaat er om zo vroeg mogelijk de signalen van

(naderende) problemen waar te nemen die in het contact met de kinderen zichtbaar zijn. Deze “vindplaatsen” hebben als eerste de mogelijkheid om signalen waar te nemen van bijvoorbeeld huiselijk geweld, armoede, pesten, ziekte van gezinsleden.

Van professionals wordt gevraagd de multifocale bril te dragen die dit bredere zicht biedt.

Figuur 2. De multifocale bril

3.2 Samen werken in multidisciplinaire teams

Een tweede gevolg van de veranderingen in het sociale domein en het onderwijs is dat professionals werkzaam op verschillende terreinen elkaar steeds vaker proactief zullen benaderen. Ook zal het werken in (vaak tijdelijke) bredere, multidisciplinaire teams terrein winnen. Dit als direct gevolg van de wens om te komen tot een integrale aanpak: één burger, één gezin, één kind, één plan. Dit lukt immers alleen wanneer sprake is van goed geregisseerde effectieve samenwerking van alle betrokkenen.

En dat in een situatie waarin samenwerken van oudsher in tal van regio's niet goed lukte omdat verschillen in beleid, doelstellingen, werkwijzen, de gebruikte taal en de organisatie- of domeincultuur. In de weg stonden.

3.3 In drie ‘windrichtingen’ kijken

Een derde gevolg is dat dit van alle betrokken professionals vraagt dat zij in drie ‘windrichtingen’ kunnen kijken. In de eerste plaats dient het oog vanzelfsprekend gericht te zijn op het eigen professionele referentiekader. In de tweede plaats wordt gevraagd om kennis en begrip te hebben van de referentiekaders van de collega's uit de andere “werelden”: Over welke methoden en instrumenten beschikken zij en welke antwoorden en oplossingen zijn hierdoor mogelijk?

Tot slot wordt van alle professionals gevraagd om de wereld van het kind of de jeugdige te zien met

de bredere blik die het gevolg is van de ambities 'veilig en positie opgroeien' en 'meedoen naar vermogen'. Inclusief zicht op datgene wat de realisatie hiervan vraagt van henzelf en van de andere betrokken professionals.

3.4 Aandacht voor het systeem

De aandacht verschuift meer nog dan in het verleden van 'dit kind of deze jeugdige' naar 'dit kind of deze jeugdige *in zijn of haar situatie*'. Dit is meer dan een woordenspel. Zeker waar het gaat om kinderen en jeugdigen die te maken hebben met een lastige, complexe situatie, vaak met meervoudige problematiek. Bij onderwijs, zorg en hulpverlening gericht op deze kinderen zijn immers altijd meerdere partijen betrokken of nodig. Zo hebben scholen een zorgplicht om ook deze jongeren passend onderwijs aan te bieden. Het maatschappelijk werk is actief in de wijk en richt de aandacht op deze kinderen, bijvoorbeeld met als doel het voorkomen van vandalisme. Bij dit laatste speelt ook de politie mogelijk een rol. Daarnaast is jeugdzorg betrokken bij de gezinnen. Ook de GGZ (geestelijke gezondheidszorg) kan deel uit maken van het team. Bijvoorbeeld in de begeleiding van een depressieve vader. Of wat te denken van de huisarts of de thuiszorg, wanneer ziekte of handicap in het spel zijn? Al deze partijen zijn aan het werk. Niet enkel gericht op het kind, maar op de bredere situatie. Dus ook op het gezin, de buurt, de wijk, of bijvoorbeeld de sportclub. Ingrijpen op een enkel onderdeel van dit complexe systeem biedt geen uitkomst. Het gaat er om op systeemniveau, gezamenlijk en geëquipeerd, te interveniëren.

3.5 Oppakken en loslaten

De vijfde en laatste uitdaging van de herpositionering zou wel eens de lastigste kunnen zijn. In het multidisciplinaire team wordt van professionals gevraagd om tijdig zowel op te pakken als los te laten.

Het opzetten van de multifocale bril en de samenwerking in een multidisciplinair team brengen met zich mee dat de betrokken professionals informatie krijgen vanuit meerdere invalshoeken. Meer dan voorheen krijgen zij zicht op de wereld van de aan hen toevertrouwde kinderen en jeugdigen, doordat de collega's van

de gemeente, van onderwijs, welzijn, (jeugd)zorg en participatie, meer informatie met hen delen.

Dat kan met zich meebrengen dat professionals door hun vaak zeer grote persoonlijke betrokkenheid bij "hun kinderen en jeugdigen" in de verleiding komen om meer te doen dan vanuit hun functie en opdracht verwacht wordt. Dat zij niet loslaten en doorgeven wanneer dat nodig is. Zeker wanneer het vertrouwen in de collega's van de andere werkerterreinen (nog) tekort schiet. Dat dit voor hen grote risico's met zich meebrengt behoeft nauwelijks betoog. Zij bewegen zich dan immers op een terrein waarop hun mandaat geen betrekking heeft en beschikken waarschijnlijk niet over de vereiste kennis en vaardigheden. Doorzetten naar de juiste persoon en dan loslaten is in deze situaties een vereiste.

Daar komt nog bij dat de regie en de doorzettingsmacht (de mogelijkheid om knopen door te hakken) niet vast in handen liggen van één partij, maar kunnen wisselen al naar gelang de aard van de problematiek. De vragen wie bij voorkeur de regie voert en wie beschikt over de vereiste doorzettingsmacht, liggen voortdurend op tafel. Doorslaggevend is immers welk probleem in deze situatie eerst en vooral op de aandacht vraagt. Ligt deze vooral op het terrein van onderwijs, welzijn, jeugdzorg, gezondheidszorg, veiligheid, of participatie? Dit bepaalt de keuze van de regisseur en 'de doorzetter'.

Dit brengt voor iedere professional met zich mee dat deze in het ene geval de regie oppakt en in het andere geval juist loslaat en zich laat regisseren door een collega. Dat is zeker niet altijd eenvoudig, want tot nu toe organiseerden we het zo dat wijzelf de regie en de doorzettingsmacht zoveel als mogelijk in eigen handen hielden. En hoe vaak maakten wij het al mee dat wij werden geregisseerd en geleid door een professional van buiten het eigen werkerterrein?

4 Agendapunt 4

De vijf hier besproken uitdagingen vragen van iedereen, van de verantwoordelijke wethouders, bestuurders en managers tot en met de hulp- en zorgverleners, of de leerkrachten in de klas, om vanaf morgen in ieder overleg agendapunt 4 te bespreken. Na de opening, de vaststelling van de

agenda en de bespreking van het verslag van de vorige keer, is er steevast aandacht voor het thema 'samenwerken voor onze jeugd'. Onder dit agendapunt komen telkens weer vier vragen aan bod:

- a) Wat doen wij om ontmoetingen te organiseren met onze – nieuwe – partners?
- b) Wat doen wij om veel beter bekend en vertrouwd te raken met elkaar en elkaars werelden en het onderlinge vertrouwen te versterken?
- c) Wat doen wij om effectief samen te leren werken in multidisciplinaire teams?
- d) Welke stimulansen en hindernissen komen wij tot nu toe tegen en wat doen wij om de stimulansen te versterken en de hindernissen op te ruimen?

De bespreking van agendapunt 4 wint aan kracht wanneer bij de beantwoording van deze vragen uitdagende casuïstiek op tafel wordt gelegd van met naam en toenaam bekende kinderen of jeugdigen.